

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

**Студентський науковий гурток «Клуб юних
теоретиків»**

**Студентський науковий гурток «Дискусійний
клуб «De jure!»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

16 листопада 2023 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVI
Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 16 листопада 2023 р.) / Укладачка:
Віра Качур. К., 2023. 234 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**

Поп Ліліана

студентка 3 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього
фахового коледжу (м.Харків)

Демократія як запорука сучасного побудування держави*

Однією з важливих проблем загальнотеоретичного спрямування є дослідження демократії як явища правової дійсності. Тисячоліттями вимірюється інтерес науки і людської спільноти до цього питання, проте демократія залишається предметом дедалі зростаючого інтересу вчених, політиків, громадян. Актуальність теоретико-правових проблем демократії обумовлюється сучасним станом її розвитку в Україні, що потребує забезпечення державних перетворень, наукового переосмислення правових цінностей, на яких будується демократична, правова держава. Зазначене суттєво впливатиме на встановлення єдиних загальнолюдських принципів і стандартів, що є значимими для всього світового співтовариства. Це потребує відповідного розуміння певних категорій держави та права, зокрема, такого явища, як демократія, яка є фундаментом правової держави і громадянського суспільства, показником його соціальної якості. Неможливо стверджувати, що проблема демократії є малодослідженою. Протягом багатьох століть розвиток держави і права відбувається у нерозривному зв'язку з поняттям «демократії», яке вперше вжив два з половиною тисячоліття тому давньогрецький учений Фукидід [140, с. 4]. З того часу проблема демократії продовжує залишатися у центрі наукових дискусій. Традиційно демократія визначається як «народовладдя», у перекладі з грецької означає «demos» – народ, «kratos» – влада. Таким чином, форма держави – це порядок організації та функціонування державної влади щодо форми правління, форми територіального устрою та форми державно-правового режиму [76, с. 99]. Форма держави поділяється на внутрішню (організаційний устрій державного механізму, що заснований на розподілі влади, спосіб зв'язку між гілками державної влади і населенням, взаємовідносин між представницькими, виконавчими і судовими органами влади) і зовнішню форму (правове оформлення складових частин держави конституційними і нормативно-правовими актами). Демократичній формі держави може відповідати як республіканська, так і конституційно-монархічна форма правління [282, с. 255]. Як форма держави демократія «відкриває громадянам і їх об'єднанням можливість впливати на зміст управлінських рішень та сягати реалізації відповідних соціальних інтересів» [91, с. 140].

О. Скакун, наприклад, зазначає, що демократія як форма держави характеризується такими ознаками: 1) визнання народу вищим джерелом влади; 2) виборність основних органів влади; 3) рівноправність громадян та

* Наукова керівниця – викладачка вищої категорії відділення «Правознавство» Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу Наталя Гончаренко

їх виборчих прав; 4) підкорення меншості більшості при прийнятті рішень [216, с. 148]. На підставі виокремлених ознак демократія визначається як політична організація влади народу, при якій забезпечується: рівна участь усіх і кожного в управлінні державними і суспільними справами; виборність основних органів держави і законність у функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; забезпечення прав і свобод людини та меншості відповідно до міжнародних стандартів [216, с. 148].

Практика демократичних країн доводить, зокрема, що про демократичну форму держави свідчить реалізація таких загальнолюдських цінностей, як народовладдя, розподіл влади, політичний, ідеологічний плюралізм, парламентаризм, широкі громадянські, соціально-економічні права громадян незалежно від статі, раси, національності, майнового стану, освітнього рівня та віросповідання. З характеристикою демократії як форми держави пов'язана концепція, згідно з якою демократія є різновидом політичного (державного) режиму, тобто певного методу здійснення державної влади, який протиставляється тоталітарним й авторитарним режимам. Для демократії як державного режиму характерна наявність центральних і місцевих представницьких органів, виборності, законності і легального існування різних партій та громадських організацій [91, с. 114–115].

В юридичні науці демократія виступає передусім як форма держави, заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення широких прав і свобод громадян, їх участі у формуванні і функціонуванні апарату політичної влади і контролю за його діяльністю [58, с. 494]. Демократія являє собою один із найскладніших та багатозначних за формами реалізації типів державного режиму. Закон буде правовим, якщо законодавець – представницький орган держави – адекватно відобразить волю народу. В іншому випадку закон, у тому числі й приписи Основного закону – Конституції, не є правовими і потребуватимуть відповідних змін [30, с. 115]. Цій вимозі відповідає положення ч. 3 ст. 22 Конституції України, яким встановлено заборону антиправового закону. Аналогічною є норма ч. 1 ст. 64 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією [116, с. 116]. Отже, демократія не може існувати, функціонувати та розвиватися поза межами права у широкому його розумінні, що й обґрунтовує її як явище правової дійсності. Демократія неминуче виступає у правовій формі [48, с. 10]. Тому необхідною умовою забезпечення народовладдя, постійного вдосконалення його механізму, підвищення чіткості і синхронності його роботи, всебічного і гармонійного розвитку особистості є міцна правова основа. Як свідчить історичний досвід, применшення або ж недооцінка правових гарантій демократії неминуче призводить до її ослаблення, а відмова від них є показником її глибокої кризи. Право є своєрідним індикатором зрілості політики того чи іншого класу, народу (нації), держави [216, с. 236].

Справжня демократія – це такий політичний лад, де панує не тільки державна влада, а й громадянське суспільство, де суспільні відносини унормовані конституцією і законами [258, с. 11]. Суттєвою особливістю демократичного способу організації суспільства та його владних структур є

саме сила закону. Проголошуючи і забезпечуючи владу закону, демократична держава на практиці покликана гарантувати соціальну справедливість, захищати рівність і свободу, автономність громадянина, а також забезпечувати цілісність і стабільність суспільства як соціального організму. Неухильне дотримання законів на всіх рівнях організації суспільного життя і структури влади свідчить про верховенство права. Демократична держава не повинна допускати діяльність політизованих інститутів громадянського суспільства, які прагнуть зміни основ конституційного ладу неконституційним, насильницьким шляхом. Правова державність несумісна з поширенням у суспільстві фашистської, расистської, антисемітської, антиісламської та інших ідеологій [264, с. 101]. Отже, демократія, як вказується вище, – це правління народу, народом і в інтересах народу. Успіх демократії залежить від якості демосу як її головного суб'єкта. Зокрема, прийнято вважати, що демократія як правління розділених людей не становить небезпеки для свободи [200, с. 193]. Взаємна відповідальність держави і громадянина як суттєва ознака демократії виражається у вимозі утримуватися від вчинення дій, що порушують їх взаємні права й обов'язки. У статті 3 Конституції України записано, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У наш час відповідальність держави перед особою починає, хоча й повільно, набувати певного реального характеру: активно оновлюється законодавство, у тому числі норми, які передбачають відповідальність як держави загалом, так і її посадових осіб зокрема, зменшення або скасування пільг можновладців тощо. Встановлення норм відповідальності держави перед громадянином є свідченням визнання пріоритету прав і свобод громадянина над іншими цінностями в суспільстві [95, с. 29]. Державна влада має дбати про належне виконання покладених на неї функцій, про запобігання зловживання владою тощо. Одним із демократичних механізмів забезпечення вказаного є конституційне закріплення принципу розподілу влад на законодавчу, виконавчу і судову. Демократія в Україні є багатоаспектною категорією, яку можна розглядати як явище правової дійсності, що спричиняє суттєвий вплив на усі сфери суспільного і державного життя; ідеальну модель суспільного устрою, що заснована на цінностях свободи, рівності і прав людини та громадянина; державний режим, що визначає пріоритетні способи здійснення влади. З огляду на основні ознаки демократії, для запоруки сучасної української демократичної держави, основним показником якості якої є політична та економічна стабільність суспільства. Вплив демократії на розвиток суспільства оцінюється з погляду створення у ньому гідних для людини засад життя і діяльності, забезпечення гарантій прав та свобод, честі, гідності людини та громадянина незалежно від соціального стану, статі, віку, національності і віросповідання, а також свободи визначення людиною своєї життєдіяльності в політичній, економічній, соціально-культурній, національній та інших сферах на основі різних форм власності, плюралізму думок, вільного волевиявлення особистості, її активної участі у суспільних процесах.

Реальною, а не уявною демократією є не тільки формальна рівність правових можливостей, а й їх всебічне забезпечення [125].

Література

1. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов / А. Б. Венгеров. – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.
2. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права / В. Гайворонський // Право України. – 2005. – № 10. – С. 114–118
3. Загальна теорія держави і права : підруч. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
4. Демократия и право развитого социалистического общества / Н. И. Козюбра, В. В. Копейчиков, В. П. Зенин и др. – Киев : Изд-во полит. лит-ры Украины, 1979. – 208 с.
5. Мацькевич М. Конституційні культурні права та свободи людини і громадянина на сучасному етапі розвитку демократії в Україні / М. Мацькевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2984/>